

Мирјана Крстовић
Филозофски факултет
Ниш

УДК 316.774(4-12)
Претходно саопштење
Примљен: 20. 9. 2009. г.

КА КОНСТИТУИСАЊУ МОДЕЛА МЕДИЈСКИХ СИСТЕМА ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ: ПРОПИТИВАЊЕ ПРИМЕЊИВОСТИ ХАЛИН-МАНЧИНИЈЕВЕ КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЈЕ*

Резиме

У овом раду приступа се пропитивању примењивости модела медијских система у земљама западне демократије на земље у транзицији – три модела које су предложили Данијел Хелин (Daniel C. Hallin) и Паоло Манчини (Paolo Mancini) – кроз разумевање медијског система у некој држави као подсистема, то јест, као елемента њеног глобалног друштвеног система. То упућује и на третирање сваког конкретног медијског система, разматрајући присуство и утицај бројних, различитих фактора. То такође упућује на постојање и идентификовање већих или мањих разлика, односно сличности, између појединих националних медијских система.

Оно са чиме се теоријско промишљање савременог процеса обликовања и функционисања медијских система у државама источне (и јужне) Европе суочава, јесте сагледавање детерминисаности тог процеса основним карактеристикама, трендовима и последицама транзиције економских и политичких система тих држава. Осим односа политичког и економског, са једне, и медијског подсистема, са друге стране, у случају ових земаља показује се такође релевантним и истраживање односа религијских и медијских институција. При томе, потребно је уважавати и узимати у обзир културне карактеристике које се одражавају на интензитет и смер промена у медијском подсистему као и на међусобни однос овог и политичког, религијског и економског подсистема.

Кључне речи: модели медијских система, културне карактеристике, земље југо-источне Европе.

Допринос Хелина и Манчинија артикулисању модела медијских система, несумњиво, не престаје да провоцира научну мисао која тангира питања праваца и особености промена медијске праксе у некадашњим реалсоцијалистичким земљама – дакако, у смислу критичког промишљања примењивости теоријских концепата двојице аутора на медијске системе ових земаља. Имајући у виду запажања, проистекла из досадашњих научних подухвата поменуте предметне оријентације, могла би се констатовати значајна заступљеност аргументованих упућивања на проблематизовање ослањања на моделе које су понудили Хелин и Манчини, односно експлицитних негирања њихове примењивости – што, на пример, чини П.

* Рад са пројекта *Култура мира, идентитети и међуетнички односи у Србији и на Балкану у процесу евроинтеграције* (149014Д), који реализује Центар за социолошка истраживања Филозофског факултета у Нишу, а финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

Грос (Jakubowitsch, 2007). Мада односна напомена реферише на једну од земаља југоисточне Европе (Румунију), њој се може приписати опште важење. Присуство бројних и релевантних теоретизирања и истраживања која се односе на ову тему, међутим, не значи и да је она исцрпена – напротив. Напомена са почетка овог рада заснива се на чињеници да је то и даље тема чије је третирање (готово) незаобилазно, у расправама о правцима и тенденцијама промене медијских система у појединим деловима Европе (конкретније, у пост-реал-социјалистичким друштвима).

Освртање на Хелина и Манчинија остаје упутно, између осталог, с обзиром на њихово предочавање да, што се тиче медијских система који нису обухваћени њиховом анализом, модели које они експлицирају “не могу бити примењени без значајне адаптације” (Hallin, Mancini 2006:6). Наведено предочавање заслужује пропитивање с обзиром на контекст овог излагања. Другим речима, да ли би ову сугестију требало сматрати основаном и прихватљивом, што би значило да теоријски подухват, који се односи на земље Западне демократије, остаје полазиште научног ангажмана истоветне интенционалности, усмереног на пост-реал-социјалистичка друштва? Односно – ако је одговор потврдан – разматрање модела медијских система у случају потоњих, као адаптираних модела који су конструисани да би послужили компаративној анализи у случају првих, упућивало би на артикулисање онога што би подразумевала и у чему би се огледала адаптација – пропитивање које би, нужно, морало бити комплексно – наравно, уколико се увиђају и уважавају постојеће разлике међу земљама о којима је овде реч.

Претходно размишљање иницирано је објекцијом коју Хелин и Манчини, у неколико наврата, наводе. Међутим, поклањање пажње поменутој објекцији не имплицира њено безпоговорно прихватање, него, напротив, она може бити повод за уобличавање другачијег становишта сагледавања теме која се обрађује у овом раду. С тим у вези, назначићу оно што представља његову полазну тезу. Наиме, пропитивању модела, као теоријских конструкција које служе компарирању друштвених (под)система, приступам као пропитивању принципа (критеријума) на основу којих су они настали. Наравно, то важи и за медијске (под)системе, односно и за моделе који чине референтни оквир овог разматрања. Такође, уколико се ова теза може сматрати плаузибилном, њено заступање могло би бити оправдано и инструктивно – не само у конкретном случају, то јест, приликом промишљања примењивости понуђених модела, односно упућивања на њихово адаптирање, него и иначе, у смислу њиховог критичког третирања (што значи принципа и критеријума од којих се кренуло и код којих се застало, приликом уобличавања ових модела).

У свом раду примењујем социолошку перспективу која подразумева посматрање медијског система као једног од подсистема, односно елемената глобалног друштвеног система одређене земље, у смислу њиховог међусо-

бног утицаја; исто важи и за односе медијског и других подсистема. С тим, наравно, што међусобни утицаји могу бити различитог интензитета и неравномерни, што зависи од конкретних, бројних и различитих околности, пре свега оних које се показују као доминантне у неком друштву. Постојеће околности одражавају се и на степен аутономности сваког од подсистема, у односу на друге. Аутономност је неопходан предуслов за њихово функционисање, обављање делатности које су њихов *raison d'être*. Међутим, ова аутономност има границе. Наиме, без тога, она би се претварала у сопствену супротност, постајала би контрапродуктивна, и по сам подсистем који тежи успостављању апсолутне аутономности, то јест тежи да „присвоји себи монополну позицију моћи”. Релативна аутономија је оно што је за сваки од подсистема *conditio sine qua non* сврсисходности његовог функционисања (Врег 1991:175). Али, такође, то је и претпоставка функционисања глобалног друштвеног система – кроз узајамно утицање његових елемената (различитих подсистема) као међусобно релативно аутономних.

Из напред реченог произилази, између осталог, упућивање на истраживање карактеристика медијских подсистема у појединим земљама (друштвима) кроз/као њихову детерминисаност карактеристикама других подсистема, односно упућивање на истраживање утицаја потоњих на прве – као и *vice versa*. Оно што се може приметити, то је да се научна третирања овог питања углавном тичу појединих, или само једног од потоњих и њиховог утицаја на медијски под-систем. Ова напомена послужила је за увођење у консидарацију поводом Хелиновог и Манчинијевог рада. Наиме, као што је познато, теоријско полазиште (основа) њиховог подухвата јесте однос политичког и медијског подсистема. Сличности (разлике) у погледу карактеристика поменутог односа у земљама западне, северне и јужне Европе и Северне Америке које Хелин и Манчини идентификују, представљају теоријски оквир за њихову конструкцију три модела медијских система ових земаља. То су: 1. Медитерански или Поларизовани плуралистички модел (Француска, Грчка, Италија, Шпанија, Португалија), 2. Северноевропски или Демократско-корпоративни модел (Данска, Финска, Норвешка, Шведска, Немачка, Холандија, Белгија, Швајцарска, Аустрија) и Северноатлантски или Либерални модел (Британија, Ирска, САД, Канада). Као параметри за компаративну анализу послужила су следећа обележја: развој медијског тржишта; политички паралелизам, „то јест степен и природа веза између медија и политичких партија, или, много шире, степен у којем медијски систем одражава главне политичке поделе у друштву“ (Хелин и Манчини; 2006:21); развој новинарског професионализма; степен и природа интервенисања државе у медијски систем. Понуђени теоријски модели конструисани су на основу сагледавања сличности, односно разлика у погледу ових обележја, у земљама чији медијски системи су обухваћени компаративном анализом.

У овом тексту остаће се код назначивања поменутих параметара, будући да се он неће бавити питањем њихове примењивости, као оквира за компарирање медијских подсистема у пост-реалсоцијалистичким земљама. Наиме, предмет разматрања је, заправо, примењивост самог приступа теоријског подухвата двојице научника, то јест, усредсређивање на однос политичких и медијских подсистема. У наставку ћу покушати да укажем на разлоге због којих се овај може сматрати плаузибилним, али, такође, и да пропитам да ли би и утицај неких других подсистема требало имати у виду – управо када се ради о земљама на које је овом приликом фокусирана пажња.

Најпре, приступ за који су се определили ови аутори основан је и оправдан – што имплицира и претходно указивање на различите интензитете утицаја. Ако је реч о оном који политички подсистем има на медијски, његово, не само константно, него и снажно, присуство не може се порицати. То не важи само за земље којима се приписује ознака „не-демократске“, као што ни овај утицај не мора бити „огољен“, нити (искључиво) формалан. Претварање медија у пуку трансмисију политичког подсистема представља најгрубљи, али не и једини вид њиховог потчињавања носиоцима монопола политичке моћи. Ствар је у томе да утицај политичких институција (поготово оних најмоћнијих) на медије, може бити итекако снажан, „чак и онда када се ради о слабој или никаквој формалној повезаности. Ограничавање на овај вид повезаности доприноси игнорисању степена до којег су институције испреплетане и помаже подржавању једног од распрострањених митова у вези медија у Западним демократијама – да су они, с обзиром да захтевају политичку независност, и одвојени од политике.” (McQuail 2003:211).

Дакле, узимање у обзир поменуте повезаности и утицаја (уз подразумевање њихове узајамности), приликом пропитивања медијских подсистема у пост-реал социјалистичким земљама које би требало да помогне концептуализацији развојних модела ових подсистема, свакако је незаобилазно. Међутим, оно што се овде заговара, то је један шири приступ, то јест онај који би укључивао и повезаност медија са неким другим друштвеним институцијама – посебно оних чији утицај јача у време “транзиције”. При томе пре свега мислим на институције религијског подсистема и то на цркву, као главну, најмоћнију међу њима. Што се њеног утицаја тиче, могуће је говорити о извесним разликама међу европским земљама којима се приписује одређена атрибуција – то јест о већој или мањој мери, о једном или другом начину његовог очитовања. Оно што је неспорно, то је да се ради о феномену чије непосредно и изразито присуство, бар што се тиче неких од ових земаља, коинцидира са урушавањем реал-социјализма.

Поменула бих нешто што освртање на однос религијског и медијског подсистема чини посебно релевантним и незаобилазним. Имам у виду политички утицај, пре свега, цркве, на медије. Ово, уједно, даје повод за указивање на упутност пропитивања утицаја политичких институција, али и

политичког утицаја оних које чине елементе других подсистема. Такође, оно што би требало имати у виду у вези потоњег, тиче се указивања на то да политички утицај може бити формалан и неформалан (Croteau, Hoynes 2000), односно непосредан и посредан. У контексту овог разматрања, показује се упутним скретање пажње на манифестовање политичког утицаја (у једном и/или другом виду) религијских на политичке институције. Управо то је недавно био случај у Србији – приликом доношења Закона о забрани дискриминације. Иако се ради о теми која је за себе предмет критичке рефлексije, један од њених аспеката се и те како тиче односа чијем је третирању посвећен овај део излагања. То би, ако се ради о конкретном примеру, управо укључивало пропитивање консеквенци утицаја СПЦ (и других традиционалних цркава у Србији) на ревидирање предлога поменутог закона, на овдашњи медијски систем. Указивање на пример једне пост-реал-социјалистичке земље може послужити као повод за критичко освртање на досадашње поклањање научне пажње феномену о којем је конкретно реч. Наравно, то не значи да је ова изостала, када се ради, најпре, о односу политичких институција, и то посебно, државе у земљама у „транзицији“ са једне, и цркве, као елемента њихових религијских подсистема, са друге стране. На овом месту подсетила бих на две контрибуције у којима се ова тема дотиче, чији аутори су Splichal (2001), односно Jakubowicz, K. и Sükösd, M. (2008). Оно што би, међутим, требало да уследи, то је темељно и детаљно истраживање овог односа и његовог рефлектовања на медијске подсистеме – као и феномена о који је претходно апострофиран, то јест, онога што би се могло перципирати као самосвојан политички утицај религијских на медијске институције. Такође, оба, али посебно други аспект овог питања, заслужује да буде прихваћен као теоријско полазиште компаративних истраживања односа религијских и медијских подсистема у овим земљама. Ово не само, али свакако, с обзиром на основаност пропитивања сличности/разлика у погледу традиције свеукупног друштвеног утицаја доминантних цркава у појединим од ових земаља, па тиме и утицаја тих цркава на медије.

Усмеравање претходног излагања на однос политичког, али и религијског подсистема и медијских институција, има упориште у тези о утицају потоњег на ове институције. Легитимизација експлициране тезе, односно објашњење овог утицаја, итекако се заснива и упућује на признавање присуства и деловања једног фактора – оног чијем третирању је намењено посебно место у овом раду. Подразумева се да назначивање његовог присуства и деловања, с обзиром на одређени сегмент друштвене стварности, не значи занемаривање основаности и задатости свеобухватног приступа овом питању. Приликом његовог разматрања у оквиру овог рада настојаћу да доследно применим такав приступ, полазећи од схватања његове плаузибилности за сагледавање питања којим се конкретно бавим, а које се, да подсетим, тиче модела медијских ситета у пост-реал-социјалистичким земљама. Пре него

што кренем у образлагање поменутог схватања, изнећу још неколико на-помена које не само да могу, него би и требало да буду третиране као надовезивање на претходно тематизирање утицаја политичког и религијског на медијски подсистем.

Наиме, ако се не може оспоравати извесност експлицираних видова утицаја, па утолико и инструктивност њиховог узимања у обзир – када се пропитују доминантна обележја медијских подсистема у овим земљама, као и принципи (критеријуми) који би служили као полазиште за конструисање њихових развојних модела, подједнако је неосновано пренебрегавати да се иста врста пропитивања налаже и у односу на друге, поготово одређене, подсистеме. Рекла бих да би то свакако и посебно могло да важи за један од њих – а то је економски подсистем. Сматрам да је могуће артикулисати неколико аргумената у прилог наведеног става. Однос економског и медијског подсистема (сагледаван као/кроз утицај првог на потоњи) заслужује да буде предмет научне опсервације, и то из перспективе одвијања процеса „транзиције” у економској сфери, карактеристика, доминантног усмерења, као и домета овог поцеса и одражавања његових поменутих одредница на медијски подсистем. С тим у вези, незаобилазно је упућивање на радове појединих теоретичара у којима се критички промишљају промене у европским земљама, захваћених оним што се означава као „транзиција”.

Уколико се пропитује утицај економског на медијски подсистем, не би требало губити из вида да постоје различити начини на које се овај може вршити, односно да тај утицај може имати различит карактер, као и последице. Запажање изнето у контексту разматрања утицаја религијских институција на медије, показује се основаним и апликабилним и у овом другом случају. Реч је, дакако, о запажању које реферише на политички утицај на медијске институције, од стране других институција, оних којима не припада одредба елемената политичког подсистема. Такође, не само да не би требало губити из вида, него се његово наглашавање може сматрати оправданим, указивање на постојање и коришћење два типа овог утицаја – формалног и неформалног. Могућност економских институција (организација) за вршење политичког утицаја на медије, односно оног чије остваривање значи и остваривање политичких интереса и циљева њихових власника, произилази из моћи коју ове институције (организације) стичу и којом располажу, по основи обављања своје делатности и обезбеђивања претпоставки њеног успешног реализовања и проширивања. Другим речима, таква могућност произилази из њихове моћи као економских предузећа. То, утолико што је приватизација и комецијализација медија у пост-реал-социјалистичким земљама доминантан, (многи би рекли неумитан и “пожељан”) тренд, подразумева њихово деловање саобразно логици и захтевима тржишта.

Социолошки приступ подразумева узимање у обзир целине међусобних односа друштвених подсистема, али и конкретних друштвено-

историјских околности које могу детерминисати доминантан значај неких од тих односа, као и њихово усмерење. На овом теоријском становишту базира се одређивање за апострофирање политичког, религијског и економског подсистема и њиховог утицаја на медије, у земљама које су прихватиле (којима је наметнут?) неолибералистички трасиран процес трансформације – међу њима су и оне које егзистирају на простору некадашње Југославије. Ово теоријско становиште, међутим, такође имплицира комплексност односа поменутих подсистема. Отуда, пропитивање се не може сводити на пропитивање појединачног утицаја сваког од њих на медије – поготово, што, делимично, сугерише претходно излагање, у смислу одређене врсте утицаја. Наиме, он може проистећи кроз/као интеракција ових подсистема, чија обележја ће детерминисати доминантни начин његовог манифестовања.

Досадашња елаборација тичала се, односно престављала је покушај образлагања, основаности одређеног приступа разматрању медијских подсистема пост-реал-социјалистичких земаља, то јест кроз њихов однос са неким од других друштвених подсистема, и то превасходно у смислу једносмерне детерминисаности – чиме, наравно, не спорим легитимност и релевантност третирања њиховог односа са становишта међусобне повезаности и условљавања. Оно што се за један, као и за други приступ показује подједнако незаобилазним и инструктивним, јесте питање чинилаца који детерминишу степен и особености њихове међузависности. Излагање које следи биће посвећено, не само денотирању једног од тих чинилаца, него и експлицирању неких од разлога због којих се његово третирање показује круцијалним за разумевање поменутих односа, када се ради о земљама којима се конкретно бавим. Наиме, излишно је напомињати да се тиме што се одређена одредба приписује целини ових земаља, као некој врсти „заједничког именитеља“, не оправдава њихова једнообразна, стереотипизирана слика, то јест игнорисање свести о постојању, не само сличности, него и њихових међусобних разлика. Присуство једних, као и других проистиче као последица деловања одређених чинилаца. Препознавање ових чинилаца, сагледавање и уважавање њиховог утицаја доприноси објашњавању (и разумевању) сличности и разлика – како међу самим пост-реал-социјалистичким земљама, тако и појединих од њих са једне, и земаља развијене Западне демократије, са друге стране. Култура представља један од чинилаца чије третирање не само што се не може заобићи, него изискује да му се посвети посебна пажња – то јест, да јој се приступа као једној од окосница промишљања која имају одређену тематску оријентацију. Овакав став проистиче из схватања, односно увиђања утицаја културе: другим речима, из схватања и увиђања да се ради о снажном утицају који прожима различите (заправо, све) сфере друштвене праксе.

Потоња напомена упућује на основаност поимања културе као детерминанте комуникативне праксе, које је, да подсетим, својствено бројним ауторима (Carey 1992; Lull 1995; O Connog и Downing 1995, на пример). Ова,

као и друга реферисања на културну условљеност комуницирања, свакако се односе и на институционални – посредовани вид његовог практиковања. Критика Хелиновог и Манчинијевог теоријског подухвата, као што је познато, управо се тиче занемаривања ове условљености. У контексту конкретног разматрања, међутим, посебно се показује инструктивним један комплекснији критички осврт на одређену инсуфицијентност овог подухвата. Имам у виду консидерацију о „култури као кључном елементу политичких система и политике, институција као што су медији, и других аспеката друштва” (Gross 2008:131).

Најпре, ако, несумњиво, политички системи, њихове карактеристике, представљају референтан оквир анализе, компарације медијских система у земљама централне и источне Европе, као и западног Балкана, а потом и могућег конструисања развојних модела ових система, потребно је имати у виду међусобне сличности и разлике ових првих, које су културно детерминисане. На то, такође, упућује и McQuail (2000:212). Култура условљава и карактер односа политичког – али не само овог – и медијског подсистема. Осим тога, треба имати у виду и односе који се успостављају и јачају у одређеним периодима у неком друштву – што представља појаву која се не може објаснити ако се не узме у обзир утицај културе (као у случају односа религијских институција и медија).

Оно што не би требало пропустити да се нагласи приликом освртања на Хелинов и Манчинијев рад, јесте да у њему није изостало помињање културе и њеног утицаја, напротив. Проблем је, међутим, у томе што овом питању није посвећена већа пажња, односно што се застало код његовог помињања, без упуштања у његову експликацију. Примедба се заснива на поимању културе као тоталитета њених облика и начина испољавања, односно то је смисао критичког одношења према теоретизацији ове двојице научника. Другим речима, наведена примедба могла би се оспоравати, уколико се прихвати да се ова врста теоретизирања може ограничавати на поједине сегменте културне праксе – а управо то чине Хелин и Манчини. Један од тих сегмената којим се они баве, јесте политичка култура. Приступ за који су се Хелин и Манчини определили могао би се сматрати оправданим, с обзиром на њихово фокусирање на однос политичких и медијских подсистема. Међутим, такође је могуће препознавати разлоге због којих постаје упутно проблематизирање таквог приступа. Ти разлози управо се тичу увиђања потребе и релевантности глобалног третирања културе, односно кроз присуство и интеракцију бројних чинилаца различитих видова њене праксе. Из тога произилази да је бављење политичком културом и њеним карактеристикама незаоблазно приликом тематизирања односа политичког и медијског подсистема, али да би то требало чинити из шире перспективе, односно оне која подразумева мишљење културе као комплексног друштвеног феномена, и политичке културе као једног од његових елемената. Ово утолико што само

таква перспектива може допринети целовитом сагледавању културне димензије детерминисаности односа политичког – као и других – подсистема и медија, али утолико и утицаја појединих културних чинилаца, укључујући и политичку културу.

Претходно реферисање на културу и њен утицај представља теоријско полазиште артикулисања одређеног приступа конструисању модела медијских система, а то је приступ који подразумева њихово одређење као културно заснованих модела. Они се овде апострофирају као теоријски конструкти чије креирање и примена могу бити у функцији компаративних анализа медијских система у европским земљама у „транзицији” – укључујући и ex-YU земље. Напоменула бих да залагање за експлицирани приступ тангира још једно питање – оно са почетка овог рада, тачније, које се односи на примењивост Хелин-Манчинијевих модела у конкретном случају. Да ли одговор може бити позитиван – и важећи у овом случају – али, само уколико се обави одређена адаптација модела који су они понудили, Хелин и предочавају нужност њихове адаптације, као и културне особености као детерминанту те нужности? Или би другојачији одговор био примеренији? Ово друго, управо полазећи од критичке опсервације које се тичу третирања културе у њиховом теоријском подухвату. Другим речима, теза коју овде заступам је она која упућује на поимање културно заснованих модела медијских система. Овај приступ подразумева детектовање међусобних сличности и разлика медијских система земаља југоисточне Европе који произилазе из културних сличности, односно разлика и, на тој основи, концептуализирање теоријских модела примењивих у компаративним истраживањима ових медијских система.

Литература

- Carey, J.W. (1992) *Communication as Culture*. New York: Routledge.
- Croteau, D. and Hoynes, W. (2000) *Media/Society (second edition)*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Gross, P. (2008) „Dances with Walves: A Mediation on Media and Political System in the European Union’s Romania“ in: *Funding the Right Place on the Map* (ed.). Bristol: Intellect Books.
- Hallin, D.C. and Mancini, P. (2006) *Comparing Media Systems – Three Models of Media and Politics*. Cambridge: University Press.
- Jakubowitsz, K. (2007) Call for participation in a WG2 project on “Beyond Hallin and Mancini: Reconsidering Media Systems in a Democratic Perspective”.
- Jakubowicz, K. and Sükösd, M. (2008) „Twelve Concepts Regarding Media System Evolution and Democratization in Post-Communist Societies“ in: *Funding the Right Place on the Map* (ed.). Bristol: Intellect Books.
- Lull, J. (1995) *Media, Communicatuon, Culture – A Global Approach*. Cambridge: Polity Press.
- McQuaill, D. (2000) *McQuaill’s Mass Communicatuon Theory (4th edition)*. London: SAGE Publications.

- O Connor, A. and Downing, J. (1995) „Culture and Communication“ in: *Questioning the Media* (ed. J. Downing, A.Mohammadi and A.Sreberny-Mohammadi). Thousand Oaks, London, NewDelhi: SAGE Publications, inc.
- Splichal, S. (2001) „Initiative Revolutions: Changes in the Media and Journalism in Central and Eastern Europe“, *Javnost/The Public*, volume 8, number 4.
- Vreg, F. (1991) *Demokratsko komuniciranje*. Sarajevo: NUB BiH.

Mirjana Kristović

Towards a Construction of Models of Media Systems in Southeast Europe: Exploring the Applicability of the Hallin-Mancini's Conceptualisation

Summary

In this paper I am approaching to questioning of applicability of media systems models in Western democracy countries – three models proposed by Hallin and Mancini – on transition countries, through the comprehension of media system in some country as a sub-system, that is, as an element of its global social system. It refers to treating of every concrete media system, considering presence and influence of numerous, different – external – factors. It also refers that bigger or smaller differences, that is similarities between single national media systems can be identified in this sense.

The one that theoretical perceiving of contemporary process of shaping and functioning of media systems in Eastern (and South) Europe countries is facing with, is the statement about how this process is determined by basic characteristics, trends and consequences of these countries' economic and political systems transition. Beside the relation of political and economic, from one side, and media sub-system, from other side, in the case of these countries, what is shown relevant is also, a research of relation of religious and media sub-system. By that, one should respect and take into consideration cultural characteristics which reflect on intensity and direction of changes in media – and also in other two – system. Culture is exactly what can be shown as inter-determinant, that is as a crucial factor which connects these (sub)systems.

Key Words: Models of Media Systems, Cultural Characteristics, SEE Countries